

JIN 2016/23

JIN 2016/23, Hoge Raad, 09-10-2015, ECLI:NL:HR:2015:3019, 14/03393, (annotatie)

INHOUDSINDICATIE

Arbeidsovereenkomst, Groen/Schoevers, Uitzendovereenkomst, Kwalificatievraag

GA DIRECT NAAR

[Samenvatting](#)

[Uitspraak](#)

[Noot](#)

GEGEVENS

Instantie	Hoge Raad
Datum uitspraak	09-10-2015
Publicatie	JIN 2016/23 (Sdu Jurisprudentie in Nederland), aflevering 2, 2016
Annotator	J.L. Luiten
ECLI	ECLI:NL:HR:2015:3019
Zaaknummer	14/03393
Overige publicaties	Rechtspraak.nl (ECLI:NL:HR:2015:3019) RvdW 2015/1092 NJB 2015/1854 JAR 2015/277 met annotatie van Mr. E.S. de Jong AR-Updates.nl 2015-0985 RAR 2016/2
Rechtsgebied	
Rubriek	Arbeidsrecht
Rechters	mr. Numann mr. Streefkerk mr. Heisterkamp mr. De Groot mr. Tanja-van den Broek
Partijen	Logidex B.V., gevestigd te Rotterdam, Eiseres tot cassatie, advocaat: mr. J.H. van Gelderen, tegen Stichting Naleving CAO voor Uitzendkrachten, gevestigd te Barendrecht, Verweerster in cassatie, advocaat: mr. D.M. de Knijff. Partijen zullen hierna ook worden aangeduid als Logidex en de Stichting.
Regelgeving	BW Boek 7 - 610 BW Boek 7 - 690

SAMENVATTING

Valt bemiddelaar leerwerkplekken beroepsonderwijs onder cao uitzendbranche? Kwalificatie stageovereenkomst als arbeidsovereenkomst aan de hand van alle omstandigheden van het geval. Onvoldoende inzichtelijk gemaakt dat werk niet in overwegende mate voortvloeit uit opleiding.

Logidex treedt op als bemiddelaar van leerlingen van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) die op zoek zijn naar leerwerkplekken bij bedrijven in de logistieke sector. Logidex krijgt een lijst met ingeschreven leerlingen van de mbo-

school die logistieke opleidingen verzorgt en op verzoek van de school zoekt zij leerwerkplekken voor de leerlingen. Logidex voert intakegesprekken met de leerlingen en zoekt een geschikte leerwerkplek. Vervolgens sluit Logidex een overeenkomst met het leerbedrijf. Bij iedere plaatsing van een leerling wordt door Logidex een document 'Bevestiging Plaatsing' opgesteld met daarin de specifieke gegevens van het betreffende geval. De leerling ontvangt een vergoeding van Logidex. De hoogte van deze vergoeding wordt bepaald door het aantal gewerkte uren en is op basis van het minimumloon. De overheid en de bedrijven dragen bij aan de kosten die Logidex moet maken. Stichting Naleving CAO voor Uitzendkrachten, opgericht door werknemersorganisaties en de werkgeversorganisatie in de uitzendbranche ABU, ziet toe op de correcte naleving van de algemeen verbindend verklaarde CAO voor Uitzendkrachten en de CAO Sociaal Fonds voor de Uitzendbranche. Een door het bestuur ingestelde Commissie Naleving CAO voor de Uitzendkrachten (CNCU) kan een werkgever verzoeken bepaalde stukken uit zijn administratie te verstrekken waaruit voor de CNCU blijkt of de cao's correct worden nageleefd. Logidex weigerde de gevraagde stukken toe te zenden en stelt zich op het standpunt niet als uitzendonderneming aangemerkt te kunnen worden. De Stichting besluit na diverse aanmaningen een boete ter hoogte van € 100.000,- op te leggen aan Logidex. Logidex heeft daarop de Stichting gedagvaard en vordert een verklaring voor recht dat zij niet kan worden beschouwd als een uitzendonderneming en niet gebonden kan worden aan de bepalingen van de cao. De kantonrechter en het hof hebben de vordering afgewezen. Voor het antwoord op de vraag of Logidex aan de cao's gebonden is, is met name bepalend of de overeenkomsten die Logidex met de leerlingen sluit, zijn aan te merken als arbeidsovereenkomsten. Zijn deze dat niet, dan kan, gelet op art. 7:690 BW, immers geen sprake zijn van uitzendovereenkomsten in de zin van de cao's.

De Hoge Raad oordeelt als volgt. Bij de toetsing of een rechtsverhouding beantwoordt aan de criteria voor het bestaan van een arbeidsovereenkomst moet acht worden geslagen op alle omstandigheden van het geval, in onderling verband bezien. Daarbij dienen niet alleen de rechten en verplichtingen in aanmerking te worden genomen die partijen bij het aangaan van de rechtsverhouding voor ogen stonden, maar dient ook acht te worden geslagen op de wijze waarop partijen uitvoering hebben gegeven aan hun rechtsverhouding en aldus daaraan inhoud hebben gegeven. Voorts is niet één enkel kenmerk beslissend, maar moeten de verschillende rechtsgevolgen die partijen aan hun verhouding hebben verbonden, in hun onderling verband worden bezien (HR 14 november 1997, [ECLI:NL:HR:1997:ZC2495](#), NJ 1998/149 (Groen/Schoevers)). Stageovereenkomsten vertonen dikwijls kenmerken van een arbeidsovereenkomst. Soms kan een stagiair immers alleen de noodzakelijke ervaring opdoen door in het kader van zijn opleiding arbeid te verrichten die vergelijkbaar is met de arbeid van een gewone werknemer. Afhankelijk van de omstandigheden van het geval kan dan ook in bepaalde situaties naast een stageovereenkomst tevens sprake zijn van een arbeidsovereenkomst (Kamerstukken II 1976/77, 14450, 1-2, p. 24; Kamerstukken II 1993/94, 23778, 3, p. 140). Deze toetsing heeft als maatstaf te gelden of de werkzaamheden van de stagiair naar de bedoeling van partijen zozeer zijn gericht op het uitbreiden van eigen kennis en ervaring van de stagiair, zulks mede met het oog op de voltooiing van zijn opleiding, dat van een overeenkomst waarbij de ene partij zich verbindt voor de andere arbeid te verrichten niet kan worden gesproken (vgl. HR 29 oktober 1982, [ECLI:NL:HR:1982:AC0442](#), NJ 1983/230 (Hesseling/ Ombudsman)). Daaruit volgt dat het erop aankomt of het verrichten van de werkzaamheden van de stagiair in overwegende mate in het belang is van de opleiding die deze volgt.

Het hof heeft (in r.o. 11 t/m 16) een reeks omstandigheden opgesomd die het heeft gebracht tot het oordeel dat van een arbeidsovereenkomst sprake is. In de r.o. 18-22 heeft het vervolgens een aantal andere door Logidex aangevoerde omstandigheden vermeld, en geoordeeld dat die niet in de weg staan aan de eerder bereikte conclusie. Het hof geeft evenwel geen inzicht in zijn gedachtegang. In het bijzonder valt uit de overwegingen van het hof niet op te maken wat het hof tot het (in r.o. 21 neergelegde) oordeel heeft gebracht dat zich hier niet het geval voordoet dat het verrichten van de werkzaamheden van de stagiair in overwegende mate in het belang is van de opleiding die deze volgt. Het hof was in het bijzonder gehouden tot het geven van meer inzicht in zijn gedachtegang in verband met de volgende, door het hof niet verworpen – en in cassatie dus veronderstellenderwijs voor juist te houden – stellingen van Logidex:

- de leerlingen moeten in het kader van hun mbo-opleiding verplicht ervaring opdoen binnen bedrijven;
- daartoe geeft de onderwijsinstelling waar de leerlingen zich hebben ingeschreven, de lijst met ingeschreven leerlingen aan Logidex met het verzoek leerwerkplekken voor hen te regelen;
- het leerbedrijf stelt de leerlingen in staat om alles te doen, te leren en te ondergaan wat door hun onderwijsinstelling wordt voorgeschreven en biedt daartoe de nodige ondersteuning en faciliteiten;
- het leerbedrijf schakelt de leerlingen niet anders dan als leerling in en bevordert dat de leerlingen alle instructies van hun onderwijsinstelling zullen opvolgen;
- de plaatsingen van leerlingen duren voort tot het moment waarop de onderwijsinstelling oordeelt dat de leerling geen vaardigheden meer hoeft op te doen bij het leerbedrijf;
- de onderwijsinstelling bepaalt en controleert welke vaardigheden iedere leerling wanneer en op welke wijze moet verwerven en wanneer die vaardigheden op welke wijze moeten worden getoetst (proeve van bekwaamheid) en wanneer de leerling naar een andere afdeling of een ander bedrijf moet worden overgeplaatst, en de schooldocenten zijn daartoe feitelijk binnen het leerbedrijf aanwezig;
- voor Logidex bestaat geen verplichting een leerling bij het leerbedrijf te plaatsen en Logidex vindt niet op verzoek van

de leerbedrijven leerlingen maar zoekt juist, uitgaande van de leerlingenlijsten die zij van de onderwijsinstelling ontvangt, leerbedrijven aan;

– Logidex ondersteunt beroepsopleidingen en leerlingen bij het vinden van stageplaatsen, het leerbedrijf is bereid een bijdrage te leveren aan het opleiden van leerlingen teneinde een kwantitatief en kwalitatief voldoende instroom op de arbeidsmarkt te bevorderen, onder meer door het bieden van aantrekkelijke stageplaatsen, en partijen onderkennen dat het in dit kader noodzakelijk is leerlingen een vergoeding te betalen gedurende hun plaatsing;

– de school kan de plaatsing van een leerling bij een leerbedrijf (met een opzegtermijn van één maand) beëindigen;

– bbl-leerlingen zijn gemiddeld slechts 55% van de betaalde dagen productief en kosten het leerbedrijf per saldo meer dan zij opleveren en er zijn (door Logidex nader opgegeven) redenen waarom de leerbedrijven niettemin tot het aangaan van de stageovereenkomsten en tot het betalen van het minimumloon en een opslag bereid zijn.

Volgt vernietiging van het arrest van het hof en verwijzing.

UITSPRAAK

Hoge Raad:

1 Het geding in feitelijke instanties

Voor het verloop van het geding in feitelijke instanties verwijst de Hoge Raad naar de navolgende stukken:

a. de vonnissen in de zaak 1147028 CV EXPL 10-49872 van de kantonrechter te Rotterdam van 17 juni 2011, 11 november 2011 en 26 oktober 2012;

b. het arrest in de zaak 200.103.063/01 van het gerechtshof Den Haag van 18 maart 2014.

Het arrest van het hof is aan dit arrest gehecht.

2 Het geding in cassatie

Tegen het arrest van het hof heeft Logidex beroep in cassatie ingesteld. De cassatiedagvaarding is aan dit arrest gehecht en maakt daarvan deel uit.

De Stichting heeft geconcludeerd tot verwerping van het beroep.

De zaak is voor partijen toegelicht door hun advocaten en voor de Stichting mede door mr. M.S. van der Keur.

De conclusie van de Advocaat-Generaal L.A.D. Keus strekt tot vernietiging en verwijzing.

De advocaat van Logidex heeft bij brief van 8 juni 2015 op die conclusie gereageerd. De advocaten van de Stichting hebben dat bij brief van 11 juni 2015 gedaan.

3 Beoordeling van het middel

3.1 In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan.

(i) De Stichting heeft, onder meer, tot taak toe te zien op een correcte naleving van de CAO voor Uitzendkrachten en de CAO Sociaal Fonds voor de Uitzendbranche (hierna ook: de cao's). Deze bevoegdheid heeft de Stichting in overeenstemming met art. 7 lid 4 van haar statuten gedelegeerd aan de Commissie Naleving CAO voor de Uitzendkrachten (die hierna met de Stichting zal worden vereenzelvigd). De cao's zijn algemeen verbindend verklaard.

(ii) De werkgevers in de uitzendbranche zijn verplicht om aan de Stichting de gegevens te verstrekken waarom de Stichting verzoekt. Als een werkgever weigert aan de Stichting gegevens te verstrekken of onvolledige of onjuiste gegevens verstrekt, of na ingebrekestelling volhardt in het niet naleven van de cao's, is de werkgever schadeplichtig en is deze verplicht de Stichting een forfaitaire schadevergoeding te betalen.

(iii) Logidex bemiddelt bij het vinden van beroepspraktijkvormingsplaatsen (leerwerkplekken) bij bedrijven in de logistieke sector voor leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs (MBO). De leerlingen die Logidex bij bedrijven plaatst, volgen de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) binnen het MBO, waarbij de leerling één dag in de week naar school gaat en vier dagen per week in een bedrijf werkt.

(iv) De Stichting heeft bij brief van 28 januari 2010 Logidex verzocht gegevens aan te leveren in verband met controle op de naleving van de cao's. Hierop heeft Logidex bij (ongedateerde, op 5 februari 2010 door de Stichting ontvangen) brief ontkend dat zij uitzendovereenkomsten sluit.

(v) Bij brief van 30 juni 2010 heeft de Stichting nogmaals om gegevens verzocht en daarbij gewaarschuwd dat, als Logidex in gebreke blijft de verzochte gegevens te verstrekken, de Stichting aanspraak maakt op een forfaitaire schadevergoeding van € 100.000,=.

3.2 In dit geding vordert Logidex een verklaring voor recht dat zij in het kader van de beroepspraktijkvormingsovereenkomsten waarbij zij betrokken is, niet kan worden beschouwd als een uitzendonderneming – kennelijk: in de zin van de cao's – en dat zij in dat kader niet gebonden mag worden aan bepalingen van enige cao ter zake waarvan de Stichting bevoegdheden heeft. De Stichting vordert in reconventie, kort gezegd, dat Logidex zal worden veroordeeld tot naleving van de cao's en tot overlegging van de door de Stichting gevraagde stukken, alsmede tot voldoening aan de Stichting van € 100.000,= als forfaitaire schadevergoeding. De kantonrechter heeft de gevorderde verklaring voor recht afgewezen. In reconventie heeft de kantonrechter een comparitie van partijen gelast.

Logidex is in hoger beroep gegaan tegen de afwijzing van haar vordering in conventie. Het hof heeft het in conventie gewezen vonnis van de kantonrechter bekrachtigd. Het heeft, kort weergegeven, uit de tekst van de overgelegde overeenkomsten zoals Logidex die met de leerbedrijven sluit, het volgende afgeleid:

- Logidex ontvangt van de leerbedrijven vergoedingen voor de door de geplaatste leerlingen verrichte arbeid en betaalt die leerlingen het minimumloon voor hun werkzaamheden (rov. 11).
- Logidex geeft leiding aan en houdt toezicht op het doen en laten van de leerlingen bij het leerbedrijf en staat de leerbedrijven toe in het kader van de bedrijfsvoering aanwijzingen en instructies aan de leerlingen te geven (rov. 12).
- Logidex bedingt jegens de leerbedrijven naleving van de verplichtingen die uit art. 7:658 BW voortvloeien, draagt zorg voor aangifte en afdracht van loonbelasting en sociale premies voor de leerlingen en betaalt hen tijdens ziekte door (rov. 13-15).
- Niet alleen de school of Logidex, maar ook het leerbedrijf kan de plaatsing van een leerling bij het leerbedrijf beëindigen (met een opzegtermijn van een maand) (rov. 16).

Op grond daarvan overwoog het hof:

“17. Naar het oordeel van het hof leiden de feiten en omstandigheden zoals vermeld onder 8 tot en met 16 tot de conclusie dat sprake is van arbeidsovereenkomsten en wel: uitzendovereenkomsten tussen Logidex en de door haar bij de leerbedrijven geplaatste leerlingen en dat de overeenkomst tussen Logidex en het leerbedrijf dient te worden aangemerkt als een overeenkomst van opdracht, waarbij Logidex tegen een door het leerbedrijf te betalen vergoeding per gewerkt uur, leerlingen ter beschikking stelt aan het leerbedrijf om arbeid te verrichten onder toezicht en leiding van het leerbedrijf. De omstandigheden dat voor Logidex jegens het leerbedrijf geen verplichting bestaat een leerling bij het leerbedrijf te plaatsen en dat Logidex niet op verzoek van de leerbedrijven leerlingen vindt maar juist, uitgaande van de leerlingenlijsten die zij van de onderwijs-instelling ontvangt, leerbedrijven aanzoekt, doen er niet aan af dat op het moment dat Logidex een leerling bij een bedrijf plaatst, een overeenkomst van opdracht met betrekking tot die geplaatste leerling ontstaat. Dat Logidex de leerlingen bij de leerbedrijven plaatst in het kader van haar bedrijfsuitoefening, volgt mede uit het feit dat Logidex, naar zij zelf stelt, kan “bestaan” van haar werk.”

Het hof heeft vervolgens overwogen dat de hierna volgende, in de rov. 18-19 vermelde omstandigheden aan zijn oordeel niet afdoen, respectievelijk niet in de weg staan aan de vaststelling dat Logidex de leerbedrijven voorziet van productieve arbeidskrachten:

- In de considerans van de overeenkomst tussen Logidex en het leerbedrijf is opgenomen dat Logidex beroepsopleidingen en leerlingen ondersteunt bij het vinden van stageplaatsen, dat het leerbedrijf bereid is een bijdrage te leveren aan het opleiden van leerlingen teneinde een kwantitatief en kwalitatief voldoende instroom op de arbeidsmarkt te bevorderen, onder meer door het bieden van aantrekkelijke stageplaatsen, en dat partijen onderkennen dat het in dit kader noodzakelijk is leerlingen een vergoeding te betalen gedurende hun plaatsing.
- De plaatsing van de leerlingen binnen de bedrijven vindt plaats in het kader van praktijkopleiding in het MBO.

Het hof oordeelde vervolgens:

“21. Dat bbl-leerlingen, zoals Logidex onder verwijzing naar de rapportage “Beroepspraktijk-vorming in het MBO, ervaringen van leerbedrijven” (productie 9 bij memorie van grieven) stelt, gemiddeld slechts 55% van de betaalde dagen productief zijn en dat zij het leerbedrijf per saldo meer kosten dan opleveren, is, tegenover de onder 17 bedoelde aanwijzingen voor het bestaan van een uitzendovereenkomst tussen Logidex en de leerlingen, onvoldoende om in dit geval te kunnen concluderen dat van een uitzendovereenkomst geen sprake is. De hoogte van het door het leerbedrijf in het als productie 11 bij memorie van grieven overgelegde voorbeeld aan Logidex betaalde factuurtarief wijst erop dat de leerbedrijven waarmee Logidex werkt, en vervolgens ook Logidex, wel degelijk profijt hebben van de arbeid van de leerling bij het leerbedrijf, ervan uitgaande dat Logidex de leerling het minimum uurloon betaalt. Dat het leerbedrijf bereid zou zijn een substantieel hoger uurtarief dan het minimum uurloon aan Logidex te betalen als de arbeid van de leerlingen voor haar geen toegevoegde waarde zou hebben doch haar integendeel geld zou kosten, is – zonder nadere onderbouwing van Logidex, die ontbreekt – onwaarschijnlijk. De stelling van Logidex dat de leerlingen in de leerbedrijven “boven de sterkte” zijn, is in dat licht onvoldoende concreet. Niet gebleken is dat de activiteiten van de leerling bij het bedrijf zozeer zijn gericht op het uitbreiden van de eigen kennis en ervaring, zulks mede met het oog op de voltooiing van de MBO-opleiding, dat niet kan worden gesproken van een overeenkomst waarbij de ene partij zich verbindt voor de andere arbeid te verrichten in de zin van artikel 7:610 BW (vgl. HR 29 oktober 1982, LJN AC0442, NJ 1983, 230 [Hesseling / Ombudsman]). Veeleer doet zich hier een geval voor waarin de arbeid van de leerling en diens productiviteit voor het leerbedrijf niet van ondergeschikt belang is (vgl. HR 14 april 2006, LJN AU9722, NJ 2007, 447 [beurspromovendi]). Dat de onderwijsinstelling bepaalt wat de leerling op welk moment in het bedrijf moet leren, betekent op zichzelf nog niet dat de leerling niet productief is voor het bedrijf.

22. De inhoud van de door Logidex bij memorie van grieven als producties 3 tot en met 8 overgelegde schriftelijke verklaringen kan niet bijdragen aan een andere uitkomst, nu daarin enerzijds feiten en omstandigheden worden

gerelateerd waarvan hiervoor reeds is overwogen dat deze in de gegeven omstandigheden niet kunnen leiden tot het oordeel dat geen sprake is van een uitzendovereenkomst tussen Logidex en de leerling, en daarin anderzijds geen (voldoende) concrete feiten worden vermeld die tot een ander oordeel kunnen leiden, maar slechts de perceptie van de opstellers van die verklaringen vermelden.”

3.3.1 Voor het antwoord op de vraag of Logidex aan de cao's gebonden is, is, met name bepalend of de overeenkomsten die Logidex met de leerlingen sluit, zijn aan te merken als arbeidsovereenkomsten. Zijn deze dat niet, dan kan, gelet op art. 7:690 BW, immers geen sprake zijn van uitzendovereenkomsten in de zin van de cao's.

3.3.2 Bij de toetsing of een rechtsverhouding beantwoordt aan de criteria voor het bestaan van een arbeidsovereenkomst moet acht worden geslagen op alle omstandigheden van het geval, in onderling verband bezien. Daarbij dienen niet alleen de rechten en verplichtingen in aanmerking te worden genomen die partijen bij het aangaan van de rechtsverhouding voor ogen stonden, maar dient ook acht te worden geslagen op de wijze waarop partijen uitvoering hebben gegeven aan hun rechtsverhouding en aldus daaraan inhoud hebben gegeven. Voorts is niet één enkel kenmerk beslissend, maar moeten de verschillende rechtsgevolgen die partijen aan hun verhouding hebben verbonden, in hun onderling verband worden bezien (HR 14 november 1997, [ECLI:NL:HR:1997:ZC2495](#), NJ 1998/149 (Groen/Schoevers)).

3.3.3 Stageovereenkomsten vertonen dikwijls kenmerken van een arbeidsovereenkomst. Soms kan een stagiair immers alleen de noodzakelijke ervaring opdoen door in het kader van zijn opleiding arbeid te verrichten die vergelijkbaar is met de arbeid van een gewone werknemer. Afhankelijk van de omstandigheden van het geval kan dan ook in bepaalde situaties naast een stageovereenkomst tevens sprake zijn van een arbeidsovereenkomst. (Kamerstukken II 1976-1977, 14 450, nrs. 1-2, p. 24; Kamerstukken II 1993-1994, 23 778, nr. 3, p. 140)

3.3.4 Bij de hiervoor in 3.3.2 bedoelde toetsing heeft als maatstaf te gelden of de werkzaamheden van de stagiair naar de bedoeling van partijen zozeer zijn gericht op het uitbreiden van eigen kennis en ervaring van de stagiair, zulks mede met het oog op de voltooiing van zijn opleiding, dat van een overeenkomst waarbij de ene partij zich verbindt voor de andere arbeid te verrichten niet kan worden gesproken (vgl. HR 29 oktober 1982, [ECLI:NL:HR:1982:AC0442](#), NJ 1983/230 (Hesseling/ Ombudsman)).

Daaruit volgt dat het erop aankomt of het verrichten van de werkzaamheden van de stagiair in overwegende mate in het belang is van de opleiding die deze volgt.

3.4.1 Het hof heeft (in rov. 11 t/m 16) een reeks omstandigheden opgesomd die het hebben gebracht tot het oordeel dat van een arbeidsovereenkomst sprake is (rov. 17).

In de rov. 18-22 heeft het vervolgens een aantal andere door Logidex aangevoerde omstandigheden vermeld, en geoordeeld dat die niet in de weg staan aan de eerder bereikte conclusie.

Juist is dat de bedoelde omstandigheden in algemene zin niet in de weg staan aan het aannemen van een arbeidsovereenkomst (zie hiervoor in 3.3.3). Het hof geeft evenwel geen inzicht in zijn gedachtegang. In het bijzonder valt uit de overwegingen van het hof niet op te maken wat het hof tot het (in rov. 21 neergelegde) oordeel heeft gebracht dat zich hier niet het geval voordoet dat het verrichten van de werkzaamheden van de stagiair in overwegende mate in het belang is van de opleiding die deze volgt.

3.4.2 Het hof was in het bijzonder gehouden tot het geven van meer inzicht in zijn gedachtegang in verband met de volgende, door het hof niet verworpen – en in cassatie dus veronderstellenderwijs voor juist te houden – stellingen van Logidex:

- de leerlingen moeten in het kader van hun MBO-opleiding verplicht ervaring opdoen binnen bedrijven;
- daartoe geeft de onderwijsinstelling waar de leerlingen zich hebben ingeschreven, de lijst met ingeschreven leerlingen aan Logidex met het verzoek leerwerkplekken voor hen te regelen;
- het leerbedrijf stelt de leerlingen in staat om alles te doen, te leren en te ondergaan wat door hun onderwijsinstelling wordt voorgeschreven en biedt daartoe de nodige ondersteuning en faciliteiten;
- het leerbedrijf schakelt de leerlingen niet anders dan als leerling in en bevordert dat de leerlingen alle instructies van hun onderwijsinstelling zullen opvolgen;
- de plaatsingen van leerlingen duren voort tot het moment waarop de onderwijsinstelling oordeelt dat de leerling geen vaardigheden meer hoeft op te doen bij het leerbedrijf;
- de onderwijsinstelling bepaalt en controleert welke vaardigheden iedere leerling wanneer en op welke wijze moet verwerven en wanneer die vaardigheden op welke wijze moeten worden getoetst (proeve van bekwaamheid) en wanneer de leerling naar een andere afdeling of een ander bedrijf moet worden overgeplaatst, en de schooldocenten zijn daartoe feitelijk binnen het leerbedrijf aanwezig;
- voor Logidex bestaat geen verplichting een leerling bij het leerbedrijf te plaatsen en Logidex vindt niet op verzoek van de leerbedrijven leerlingen maar zoekt juist, uitgaande van de leerlingenlijsten die zij van de onderwijsinstelling ontvangt, leerbedrijven aan;
- Logidex ondersteunt beroepsopleidingen en leerlingen bij het vinden van stageplaatsen, het leerbedrijf is bereid een bijdrage te leveren aan het opleiden van leerlingen teneinde een kwantitatief en kwalitatief voldoende instroom op de arbeidsmarkt te bevorderen, onder meer door het bieden van aantrekkelijke stageplaatsen, en partijen onderkennen dat het in dit kader noodzakelijk is leerlingen een vergoeding te betalen gedurende hun plaatsing;
- de school kan de plaatsing van een leerling bij een leerbedrijf (met een opzegtermijn van één maand) beëindigen;
- dat bbl-leerlingen zijn gemiddeld slechts 55% van de betaalde dagen productief en kosten het leerbedrijf per saldo

meer dan zij opleveren en er zijn (door Logidex nader opgegeven) redenen waarom de leerbedrijven niettemin tot het aangaan van de stageovereenkomsten en tot het betalen van het minimumloon en een opslag bereid zijn.

3.4.3 Het middel, dat in de onderdelen 3, 4, 6-9, 12 en 13 hierop gerichte klachten bevat, is in zoverre terecht voorgesteld. Het behoeft voor het overige geen behandeling.

4 Beslissing

De Hoge Raad:

- vernietigt het arrest van het gerechtshof Den Haag van 18 maart 2014;
- verwijst het geding naar het gerechtshof Amsterdam ter verdere behandeling en beslissing;
- veroordeelt de Stichting in de kosten van het geding in cassatie, tot op deze uitspraak aan de zijde van Logidex begroot op € 2716,70 aan verschotten en € 2600,= voor salaris.

NOOT

1. Een nieuw arrest van de Hoge Raad over de kwalificatie van arbeidsrechtelijke driehoeksverhoudingen is zeer welkom, want de lagere rechtspraak op dit gebied blinkt niet bepaald uit in helderheid of eenduidigheid. Zo constateerde bijvoorbeeld het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden in februari 2015 dat voor een kwalificatie als uitzendovereenkomst vereist is dat de beweerdelijk uitzendwerkgever een allocatiefunctie vervult, terwijl het Gerechtshof Amsterdam in september 2014 nog tot het tegenovergestelde oordeel kwam.¹

Helaas biedt het onderhavige arrest geen uitkomst, want de kwalificatie van de driehoeksverhouding raakt in deze zaak enigszins op de achtergrond. Op de voorgrond treedt de vraag of sprake is van een arbeidsovereenkomst in de zin van art. 7:610 BW, bij gebreke waaraan van een uitzendovereenkomst in de zin van art. 7:690 BW überhaupt geen sprake kan zijn. Bovendien casseert de Hoge Raad, mijns inziens terecht, het oordeel van het hof voornamelijk op grond van een gebrekkige motivering, waardoor het arrest relatief weinig inhoudelijke handvatten biedt.

2. Het is vaak niet gemakkelijk een stageovereenkomst, of in dit geval een leerwerkplek, van een arbeidsovereenkomst te onderscheiden. Van de voor een arbeidsovereenkomst vereiste elementen, arbeid, loon en een gezagsverhouding, is met name het eerste vaak een heet hangijzer. De arbeid moet namelijk onder de streep wel “van waarde zijn” voor de werkgever.²

3. Standaardarrest op dit gebied is *Hesseling/Ombudsman*, waarin de Hoge Raad als maatstaf aanlegde dat niet kan worden gesproken van een arbeidsovereenkomst wanneer de activiteiten primair zijn gericht op het uitbreiden van eigen kennis en ervaring, mede met het oog op de voltooiing van een opleiding.³ In het arrest *Beurspromovendi* oordeelde de Hoge Raad dat sprake was van een arbeidsovereenkomst, nu de werkzaamheden van de promotiestudenten primair bijdroegen aan de verwezenlijking van de maatschappelijke doelstellingen van de universiteit.⁴ Uit *Verhoef/Van Zuijlen* blijkt, ten slotte, dat wanneer gedurende de activiteiten het accent sterker komt te liggen op productieve arbeid, dit niet tot gevolg heeft dat geruisloos een arbeidsovereenkomst ontstaat.⁵

4. Buiten deze specifiek op de stageovereenkomst en verwante overeenkomsten gerichte jurisprudentie, wordt het algemene beoordelingskader voor het al dan niet bestaan van een arbeidsovereenkomst bepaald door de leer uit *Groen/Schoevers*. Uit dit arrest volgt dat niet alleen acht moet worden geslagen op de bedoelingen van partijen bij het aangaan van de rechtsverhouding, maar ook op de wijze waarop zij daaraan uitvoering hebben gegeven, het geheel in onderling verband bezien.⁶

5. In het onderhavige geval trad eiseres in cassatie, Logidex, op als bemiddelaar tussen leerbedrijven in de logistieke sector en mbo-leerlingen op zoek naar leerwerkplekken. De Stichting Naleving CAO voor Uitzendkrachten (SNCU) was van mening dat Logidex als uitzendwerkgever moest worden gekwalificeerd en dus, op straffe van een boete, gehouden was inzage te geven in haar administratie. Logidex weigerde en vorderde een verklaring voor recht dat zij geen uitzendonderneming is. De kantonrechter wees de vordering af, evenals het hof.

6. Het hof komt tot het oordeel dat tussen Logidex en de leerwerkbedrijven een overeenkomst van opdracht bestond en tussen Logidex en de leerlingen een arbeidsovereenkomst. Dat laatste oordeel rust op de omstandigheden dat: Logidex de leerlingen het minimumloon betaalt, de leerwerkbedrijven aan Logidex bovenop het minimumloon een marge betalen waarvan Logidex kan bestaan, Logidex leiding geeft aan en toezicht houdt op het doen en laten van de leerling bij het leerbedrijf en het leerbedrijf toestaat in het kader van haar bedrijfsuitoefening aanwijzingen en instructies aan de leerlingen te geven, Logidex van de leerbedrijven naleving van de verplichtingen vloeiend uit art. 7:658 BW bedingt, Logidex zorgdraagt voor aangifte en afdracht van loonbelasting en sociale premies en tijdens ziekte doorbetaalt en dat ook het leerbedrijf de plaatsing van de leerling bij het leerbedrijf kan beëindigen.

7. Na deze opsomming noemt het hof nog een aantal omstandigheden dat er in zijn oordeel “niet aan in de weg staat” dat sprake is van een uitzendovereenkomst. Het noemt onder meer het feit dat in de considerans van de overeenkomst tussen Logidex en het leerbedrijf is opgenomen dat het leerbedrijf bereid is bij te dragen aan de opleiding van mbo-leerlingen om de instroom van voldoende, goed-opgeleide arbeidskrachten in de arbeidsmarkt te bevorderen. Ook het feit dat plaatsing van de leerlingen gebeurt in het kader van een praktijkopleiding, staat niet aan het bestaan van een arbeidsovereenkomst in de weg. De stelling van Logidex dat de leerlingen slechts 55% van de betaalde dagen productief zijn en per saldo meer kosten dan opleveren, beoordeelt het hof als “onvoldoende” en bovendien acht het hof

het zonder nadere onderbouwing onwaarschijnlijk dat de leerbedrijven bereid zouden zijn een vergoeding substantieel hoger dan het minimumloon te betalen, als de arbeid van de leerlingen niet productief zou zijn.

8. Deze laatste overweging is opvallend, omdat Logidex wel degelijk heeft onderbouwd waarom deze vergoeding werd betaald: ter verzekering van een goede instroom in de arbeidsmarkt. In het arrest *Adspirant-registerloodsen* oordeelde de Belastingkamer van de Hoge Raad overigens al eens dat het primaire belang van de daarin beoordeelde overeenkomsten lag bij het voorzien in een behoefte van goed opgeleide registerloodsen, waardoor de werkzaamheden niet meer zozeer gericht waren op het vergroten van eigen kennis en ervaring dat van een arbeidsovereenkomst niet kon worden gesproken.⁷ Het mes van het instroom-argument snijdt dus aan twee kanten. A-G Keus stelt in zijn conclusie, mijns inziens terecht, de vraag of in de situatie uit *Adspirant-registerloodsen* daadwerkelijk kan worden gesteld dat de arbeid *op zichzelf* nuttig is voor de werkgever.

9. De Hoge Raad casseert het arrest van het hof, zoals gezegd, op grond van gebrekkige motivering. Hij acht wel juist dat de door het hof terzijde geschoven overwegingen “in algemene zin niet in de weg staan aan het aannemen van een arbeidsovereenkomst” – waarschijnlijk doelt de Hoge Raad in het bijzonder op de partijbedoelingen zoals die blijken uit de considerans, die tenslotte niet doorslaggevend hoeven te zijn. Het hof had echter inzichtelijker moeten maken hoe het tot zijn oordeel kwam dat de werkzaamheden van de leerlingen niet in overwegende mate in belang van hun opleiding waren. Vervolgens somt de Hoge Raad maar liefst tien stellingen van Logidex op die het hof nader, althans explicieter, in ogenschouw had moeten nemen. Deze omstandigheden zien met name op het nadrukkelijke opleidingsstempel dat op de werkzaamheden rust: het betreft tenslotte een verplicht onderdeel van de mbo-opleiding en de onderwijsinstelling behoudt de controle over welke vaardigheden moeten worden opgedaan, wanneer moet worden overgeplaatst en wanneer de werkzaamheden worden beëindigd. Daarnaast komen in de lijst ook de stellingen terug dat de door leerbedrijven betaalde vergoeding kan worden verklaard door het verlangen een goede instroom op de arbeidsmarkt te bevorderen en dat de leerlingen slechts 55% van de betaalde dagen productief zijn en per saldo meer kosten dan zij opleveren.

10. A-G Keus concludeert terecht dat een stagiair bijna altijd in zekere mate productieve werkzaamheden zal verrichten en dat dit er niet aan in de weg staat dat deze werkzaamheden primair gericht zijn op het vergroten van kennis en ervaring. Een vraag die bij mijn weten in de jurisprudentie echter nog niet aan de orde is geweest, is hoe een situatie te kwalificeren waarbij de werkzaamheden ook *per saldo* waarde opleveren voor de werkgever en desalniettemin primair gericht zijn op het vergroten van kennis en ervaring. Een *per saldo* productieve bijdrage als bijvangst van een daadwerkelijk op opleiding gerichte overeenkomst is niet ondenkbaar, zeker niet bij betaling van het minimumloon of een geringe stagevergoeding. Hoe moet de rechtsverhouding dan worden gekwalificeerd? Kan een overeenkomst die primair gericht is op het uitbreiden van kennis en ervaring nooit een arbeidsovereenkomst zijn, ongeacht de mate van productiviteit van de stagiair of het profijt dat de werkgever aan hem of haar ontleent? Gedacht vanuit de maatschappelijke behoefte aan stageplekken, die, zoals Logidex ook heeft betoogd, niet altijd gemakkelijk te vinden zijn, zou mijns inziens een daadwerkelijk op opleiding gerichte rechtsverhouding niet als arbeidsovereenkomst moeten worden gekwalificeerd, ongeacht de mate van productiviteit. Naarmate die productiviteit toeneemt en de werkgever (meer) profijt aan de werkzaamheden ontleent, mogen wel hogere eisen worden gesteld aan de aantoonbaarheid van de educatieve aard van de rechtsverhouding.

11. Dat het cassatieberoep slaagt op motiveringsklachten en dat de Hoge Raad dus niet toekomt aan dit soort principiële vragen, is niet verrassend, maar wel enigszins teleurstellend. Het Hof Amsterdam wacht in ieder geval nog een behoorlijke kluif. De opvatting van het Hof Den Haag dat de onder 6 genoemde omstandigheden aan het bestaan van een arbeidsovereenkomst niet afdoen, beoordeelt de Hoge Raad in zijn algemeenheid als niet onjuist; desalniettemin zal het hof zich moeten uitlaten over een behoorlijke lijst aan omstandigheden en hoe deze in onderling verband moeten worden gezien.

J.L. Luiten, BarentsKrans N.V.

VOETNOTEN

1) Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 3 februari 2015, [«JAR» 2015/69](#), m.nt. Knipschild; Gerechtshof Amsterdam 28 september 2014, [«JIN» 2014/208](#), m.nt. Heerink-van Hattem; het Gerechtshof Amsterdam herhaalde dit oordeel op 28 oktober 2014 ([«JAR» 2015/106](#)), tegen dit arrest is cassatie ingesteld.

2) Van der Grinten, Bouwens & Duk, *Arbeidsovereenkomstenrecht*, Deventer: Kluwer, 2015/1.3.

3) HR 29 oktober 1982, *NJ* 1983/230, m.nt. Stein.

4) HR 14 april 2006, [«JAR» 2006/7](#).

5) HR 28 juni 1996, *NJ* 1996/711.

6) HR 14 november 1997, [«JAR» 1997/17](#).

7) HR 3 mei 2013, *RAR* 2013/121.